

Тема 9. Методи управління природоохоронною діяльністю

1. Правове регулювання охорони НПС.
2. Адміністративне регулювання та інформаційний механізм управління природокористуванням.
3. Інформаційний механізм управління природокористуванням.
4. Економічні методи управління, регулювання раціонального природокористування та охорони НПС.

9.1. Правове регулювання охорони НПС

До системи права у сфері раціонального природокористування входять:

- правове регулювання, збереження і відновлення природних ресурсів;
- державний і громадський контроль за виконанням вимог охорони природи і раціонального природокористування;
- юридична відповідальність правопорушників.

Завдання природоохоронного законодавства — це регулювання відносин у сфері охорони, використання й відновлення природних ресурсів, гарантування екологічної безпеки, попередження та ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на НПС, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

Виокремлюють основні блоки законодавчого і підзаконного регулювання в галузі охорони НПС та природокористування (рис. 9.1).

Згідно із Законом України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ ст. 3 до основних принципів охорони навколишнього середовища належать:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість дотримання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів під час здійснення господарської, управлінської та іншої діяльності;
- гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей;
- запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони НПС, використання та від-

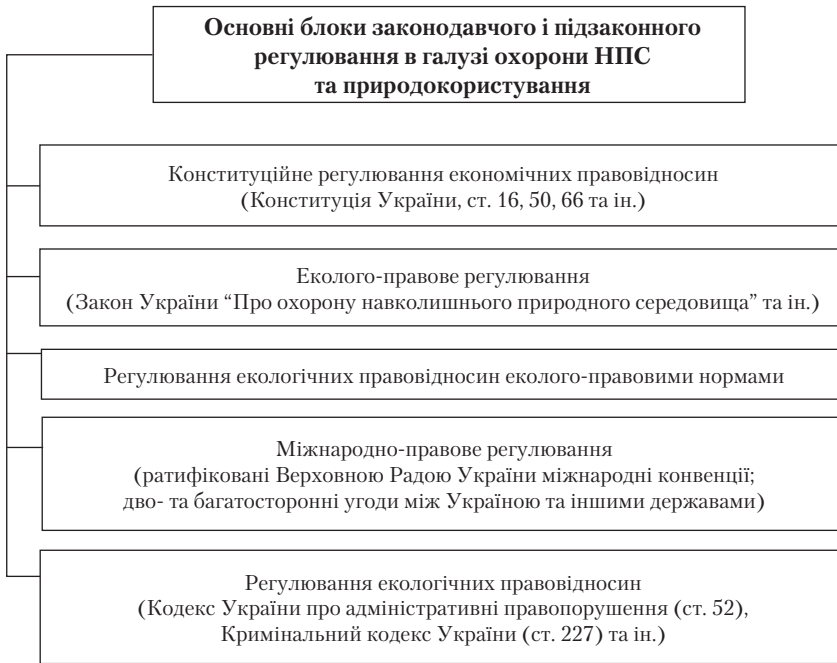

Рис. 9.1. Основні блоки правового регулювання в галузі охорони НПС та природокористування

творення відновлювальних природних ресурсів, широке впровадження новітніх технологій;

- збереження просторової та видової різноманітності та цілісності природних об'єктів і комплексів;
- науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища;
- обов'язковість екологічної експертизи;
- гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан НПС, формування у населення екологічного світогляду;
- науково обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище;

- безоплатність загального і платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності;
- стягнення збору за забруднення НПС і погіршення законодавства про охорону НПС;
- вирішення питань охорони НПС і використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічний стан;
- поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони НПС;
- вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва.

З метою проведення ефективної і цілеспрямованої діяльності України з організації і координації заходів щодо охорони НПС, забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання і відтворення природних ресурсів на перспективу розробляються і приймаються державні республіканські, міждержавні, регіональні, місцеві та інші територіальні програми.

За порушення екологічного законодавства (певні екологічні правопорушення) існує юридична відповідальність (рис. 9.2):

- *адміністративна* — попередження, грошовий штраф, конфіскація рушниць та інших засобів полювання, позбавлення права полювання на строк до трьох років — стосовно громадян і посадових осіб; стосовно підприємств, установ та організацій — припинення роботи підприємств, цехів, агрегатів та інших господарсько-технічних об'єктів, що систематично забруднюють НПС стічними водами і викидами в атмосферне повітря; заборона використань окремих машин і механізмів, приладів, що є джерелами забруднення, шуму, вібрацій, випромінювання допустимих норм;

- *кримінальна* — позбавлення волі, виправні роботи, штраф, конфіскація знарядь, засобів і предметів злочину;

- *цивільно-правова* — передбачає арбітражні справи про охорону природи — справи з розв'язання господарських спорів між підприємствами, установами та організаціями;

- *дисциплінарна* — полягає в накладенні стягнення дирекцією підприємства, установи чи організації через видання відповідного наказу (зауваження, догана, сувора догана, переведення на нижчеоплачувану роботу чи пониження в посаді, звільнення з роботи).

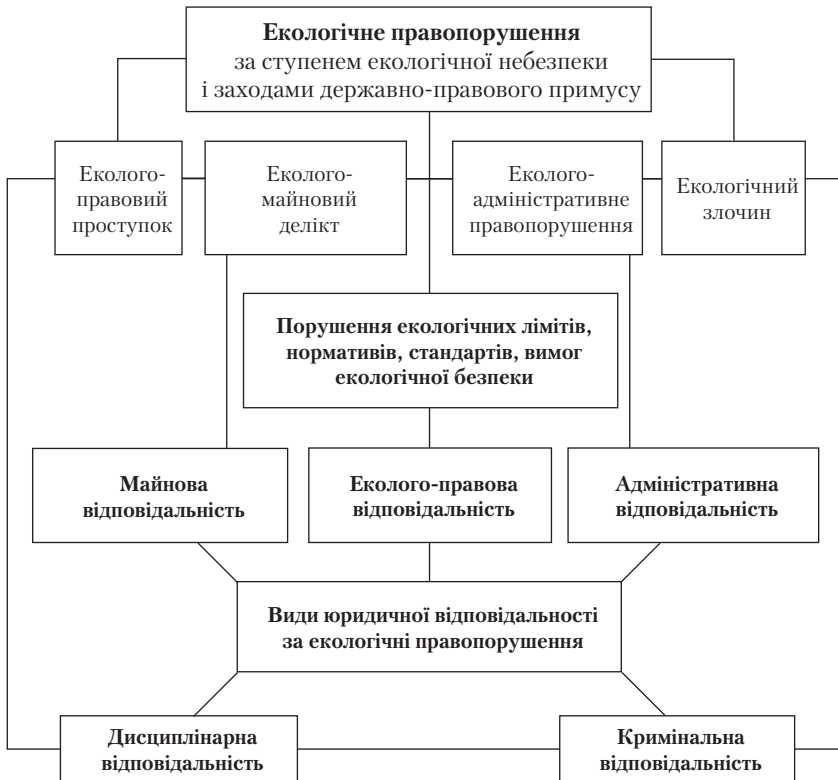

Рис. 9.2. Види еколого-правової відповідальності

9.2. Адміністративне регулювання та інформаційний механізм управління природокористуванням

Адміністративне регулювання природокористуванням включає ряд методів управління, які наведені на рис. 9.3.

До адміністративно-контрольних методів управління входять державна екологічна експертиза та державний інспекційний контроль.

Правовою засадою екологічної експертизи є закони України “Про охорону навколишнього середовища” та “Про екологічну експертизу”. Згідно з чинним екологічним законодавством *екологічна експер-*

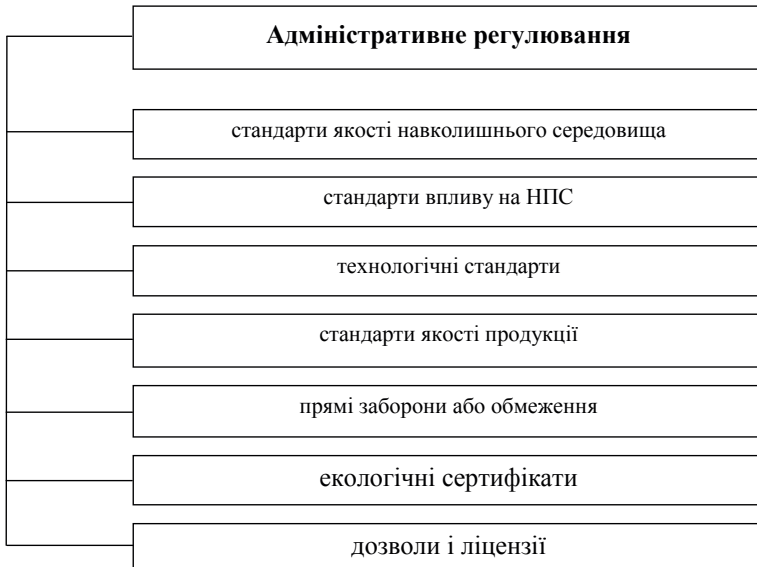

Рис. 9.3. Методи адміністративного регулювання

миза — це вид експертної науково-практичної діяльності державних органів, громадських об'єднань, інших еколого-експертних формувань, що ґрунтується на міжгалузевому екологічному дослідженні, аналізі і оцінюванні передпроектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів, реалізація та дія яких може негативно вплинути або впливає на стан навколишнього природного середовища і здоров'я людей і спрямована на підготовку висновків про відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам екологічного законодавства.

Метою екологічної експертизи є:

- запобігання негативному екологічному впливу антропогенної діяльності;
- прогнозування негативного екологічного впливу антропогенної діяльності;
- оцінка ступеня екологічної небезпеки господарської діяльності на окремих об'єктах і територіях;
- оцінка ступеня екологічної ситуації на окремих об'єктах і територіях.

Основними завданнями екологічної експертизи є:

- визначення ступеня екологічного ризику і безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності;
- організація комплексної науково обґрунтованої оцінки об'єктів екологічної безпеки;
- перевірка дотримання вимог, норм і правил екологічного законодавства;
- оцінка можливого впливу об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища, якість природних ресурсів і здоров'я людей;
- оцінка ефективності, повноти, обґрунтованості і достатності екологічних заходів;
- підготовка об'єктивних науково обґрунтованих висновків екологічної експертизи, їх своєчасна передача державним органам та зацікавленим особам;
- інформування громадськості про результати екологічної експертизи.

Основними принципами екологічної експертизи є:

- гарантування екологічної безпеки;
- збалансованість екологічних, економічних, медико-біологічних і соціальних інтересів;
- забезпечення наукової обґрунтованості, незалежності, об'єктивності і комплексності, варіантності, превентивності, гласності;
- врахування громадської думки;
- екологічна безпека, територіально-галузєва економічна доцільність реалізації об'єктів екологічної експертизи, запланованої чи здійснюваної діяльності;
- державне регулювання сфери екологічної експертизи;
- дотримання норм і правил міжнародних угод;
- гарантування законності і правопорядку.

Під час екологічної експертизи здійснюються екологічний контроль, який поділяється за певними видами і кількома способами (рис. 9.4–9.6).

Здійснення екологічного контролю — регламентована законодавством діяльність державних органів і спеціалізованих формувань екологічних громадських об'єднань, яка спрямована на спостереження і перевірку дотримання юридичними і фізичними особами вимог екологічного законодавства та застосування заходів попередження екологічних правопорушень.

Рис. 9.4. Характеристика екологічного контролю

Рис. 9.5. Методи екологічного контролю

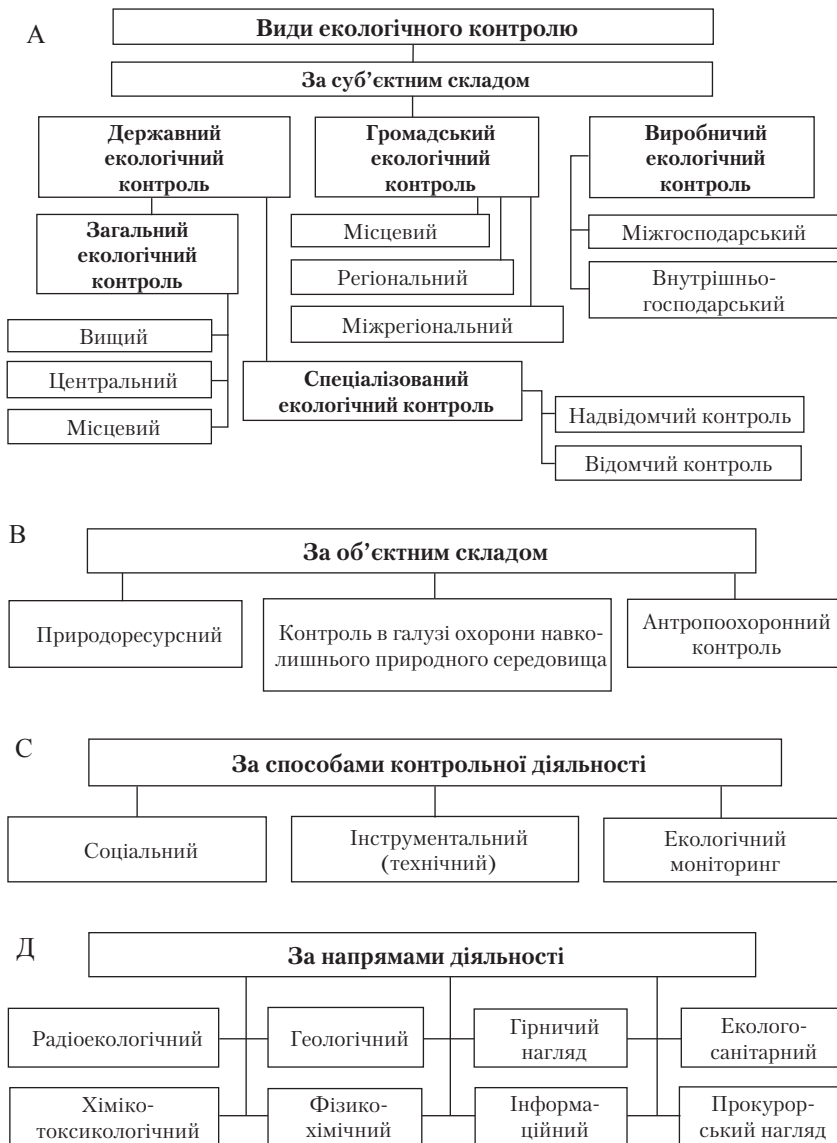

Рис. 9.6. Види екологічного контролю